

KRONIKA

MARJETA NOVAK, VILA MICHEL

Književnost (Pomurska založba Murska Sobota, 1987, Domača književnost, opremil Franc Mesarič, naklada 5.000 izvodov)

Novega romana že uveljavljene pisateljice bi morali biti veseli predvsem tisti kritiki, ki se zavzemajo za spodbujanje, uveljavitev in polnopravnost žanrov v slovenski književnosti. To njihovo prizadevanje je vsekakor pomembno, kajti uveljavitev in razcvet žanrske literature, tudi trivialne, in priznanje »legitimnosti« te vrste literature (in umetnosti) nedvomno priča o zrelosti literature naroda oziroma kulturnega prostora, ki vse to priznava žanrski literaturi. To namreč pomeni, da se je literatura otesla vsakršnih neliterarnih ali nadliterarnih funkcij in nalog in se je končno lahko uveljavila kot (zgolj) to, kar je, in da ji ni treba več z vsako novo knjigo dokazovati svoje kulturne, nacionalnoafirmativne ali kakršnekoli že pomembnosti, elitnosti itd. Roman VILA MICHEL je predvsem ljubezenski roman, čeprav ljubezen nikakor ni edina tema; res pa je, da so vse druge teme podrejene glavni temi.

Zgodba je glede na naše razmere presenetljiva in s kakršnokoli kritiko, ki bi izhajala iz teorije odraza, tokrat ne bi opravili popolnoma nič. Ta teorija seveda skoraj popolnoma odpove ob slehernem literarnem delu, ki izrazito upošteva zahteve tega ali onega žanra. Marjeta Novak pripoveduje zgodbo odrasčajočega dekleta, Nine iz Salzburga. Ta se v želji, da bi izpopolnila svoje znanje francosčine, v počitnicah zaposli v manjšem hotelu ob francoski obali, ki ga upravlja jo in vodijo nune in hišni duhovnik, že prileten in nekoliko invaliden oče Bernard. Nekoliko zadržano in v bistvu nezaupljivo dekle in postarni, a v vseh pogledih radoživi duhovnik se zaljubita, ta-

ko rekoč do norosti vzplamtita v erotični omami. Počitnice minejo in Nina se vrne v Salzburg, v nenavadno skromen dom, v katerem vlada njena duševno bolna sestra, ki s svojimi izpadi tako rekoč terorizira vso družino. Sledi šolsko leto, ki ga Nina tokrat nekoliko laže preživi ob nenehnem dopisovanju z očetom Bernardom in v naslednjih počitnicah se nebrzdana erotična zveza nadaljuje vse dotlej, dokler nune ne opazijo, kaj se dogaja. Ker si ne želijo in ne morejo privoščiti škandala, skušajo neprijetno zadevo urediti natihoma in oče Bernard se zvezi odpove; Nina se odloči za samomor, vendar jo po naključju rešijo. Sledi ločitev in Nino odpelje k sebi stric, ki živi v Parizu. Videzu je zadoščeno: javnost namreč ne izve, da je za Ninino razočaranje nad ljubeznijo in moškim kriv od vseh spoštovani oče Bernard, ki je v odločilnem trenutku trezno presodil, da njuno razmerje nima nikakršne vredne prihodnosti. Nina kljub občutku, da jo je izdal, obdrži skrivnost zase.

Kot ljubezenski roman ima VILA MICHEL na ravni zgodbe vse potrebne attribute za uspešno in pri večini bralcev priljubljeno delo: pridih svetovljanstva (zgodba se dogaja v »deželi ljubezni«, v Franciji), nenavadno burna čustva in razplamteli eros in zadostno mero posebnosti (pravzaprav bizarnosti), ki do skrajnosti otežuje situacijo protagonistov (Bernard je duhovnik in povrh vsega še star, celo invalid, Nina je še mladoletna in prihaja iz nemogočih družinskih razmer; to povzroča njeno pretirano občutljivost in vse skupaj se dogaja v vili, v kateri živijo nune, skorajda v samostanu). Z našo t. i. družbeno stvarnostjo ima takšna zgodba gotovo le malo zveze. Celo kot simbolna podoba sveta se roman VILA MICHEL v bistvu ne dotika ničesar, kar bi lahko prepoznali kot segment naše »družbene stvarnosti«. To ve-

lja tudi za ljubezen in ljubezensko zgodbo, kakor sta podani v romanu, čeprav lahko rečemo, da sta literarno (glede na žanr) dokaj tipični. Gre za posodobljeno različico motiva neuresničljive ljubezni, posodobljeno toliko, da vendarle lahko pride dočasne uresničitve in da avtorica v skladu z novimi kanoni ljubezenskega ali tudi erotičnega romana to uresničitev povsem jasno in prepričljivo opiše. Vendar to stori v skladu s izvirnimi konvencijami žanra tudi dovolj tenkočutno. Avtorica je potemtakem v bistvu literarni model ljubezni, povzet tudi po že precej starih zgledih, prenesla v naš čas, ga izoblikovala v skladu z zahtevami moderne pisave in zato tudi do potrebne mere notranje preoblikovala ta model; to je vse skupaj mogoče označiti kot enega možnih in legitimnih postmodernističnih postopkov. Po tej plati je roman VILA MICHEL koherentno in v sebi celovito ter zaključno delo, kot bi ga nemara označil beograjski esejist Sveta Lukić (gl. njegovo knjižico UMETNOST NA MOSTU).

Ob že povedanem pa je treba omeniti še značilen prijem, ki ga nekateri pisatelji v zadnjem času (verjetno) prevzemajo od filma, in ki v bistvu pomeni dokaj tvegano odločitev. Marjeta Novak začenja roman z informacijo in meditacijo o Nini-nem poskusu samomora in tako bralcu že »pove« konec zgodbe, ki jo bo šele začel (ali ne) brati. Ta postopek je tvegano toliko, ker bo t. i. navadni bralec potem enega od svojih temeljnih interesov (zanimanje, kaj se bo zgodilo) izgubil, bo pa pridobil drugega: vprašanje, ali bo zgodba dovolj verjetna in prepričljiva, da ne bo niti za trenutek podvomil o utemeljenosti konca (začetka), ki ga že pozna. Za žanrski roman, v katerem je seveda tudi konec kanoniziran, čeprav bralec tem bolj zahteva, naj ga avtor skoraj docela

prepriča, da bo konec tokrat drugačen, je takšna odločitev lahko usodna. Jaz seveda težko presojam, ali je avtorica uspela zgodbo napisati tako, da bo kljub tej oblikovni posebnosti obdržala bralca. To bo potrdil ali zanikal samo plebiscit bralcev, ki bodo pokupili vso komercialno naklado knjige ali je ne bodo. Moram pa poudariti, da ima roman odlike, ki pričajo za pozitiven odgovor ob tej dilemi. Glavni tovrstni odliki sta slog in jezik romana. V slovenski prozi zadnjih desetletij je malo del s tako dognanim stilom oziroma s stilom, ki bi izpričeval tolikšno »kulturo« pisanja. Stil Marjete Novak je izrazito subtilen, skladen s temo in naravnostjo romana, tako da učinkuje, kot da je iz nekega drugega časa ali iz kakšne druge kulture, nemara kulture A. Gida, M. Prousta ali T. Manna. Pa pri tem ne gre samo za jezik v smislu dikcije in besednjaka in tudi ne samo za figure, ki jih avtorica uporablja, temveč predvsem za izrazito tenkočutne opise tudi najbolj banalnih stvari in početij (seveda tudi erotičnih iger in spolnosti). Značilnost teh opisov je občutljivost za podrobnosti in odtenke; to daje romanu pridih preobčutljivosti in posebne čustvene nabitosti, značilne za ljubezensko literaturo podobne vrste v njenih reprezentativnih zgledih (VIHARNI VRH, ČISTA ŽENSKA, JANE EYRE, V VRTINCU itd.). Jezik tega romana je potemtakem precej drugačen od trenutno prevladajučih različic jezika v sodobni slovenski književnosti. To je jezik, ki zlasti v opisih izpričuje tako rekoč animistični nabor, vendar je to hkrati jezik, ki v skladu z naravnostjo žanra, pomeni in konstituira, kot rečeno, dokaj poseben in ozek segment stvarnosti, nekakšen zreduciran paralelni svet, ki pa je vseeno povsem koherenten, zaokrožen in v sebi zaključen.

Tone Peršak